

GENTSE REVOLUTIONAIRE FIGUREN

DEEL II. CONSTANT HOPSOMERE

Onder de Gentse personaliteiten die zich op een onvoorwaardelijke wijze achter de principes van de Franse Revolutie schaarden, toen in november 1792 de troepen van de la Bourdonnaye Gent binnentrokken, bekleedde Constant Hopsomere een voorname plaats. Op het eerste zicht kan men zich daarover verwonderen. Inderdaad, geboren in 1752 naderde de man de veertig jaar. Men kan dus moeilijk zeggen dat hij handelde onder invloed van jeugdige onbezonnenheid. Hij was jurist, oud-student aan de Leuvense universiteit, onderlegd en welbewust van de draagwijdte van zijn woorden en daden. Hij is welstellend, om niet te zeggen steenrijk. De documenten waarover wij beschikken zeggen dat hij rentenier is, en voor zover de inlichtingen juist zijn die vermeld staan op de niet gedateerde stukken van het Scheldedepartement van omstreeks 1795 die melding maken van "les habitants du département de l'Escaut qui jouissent d'une fortune remarquable" (1), is hij de meest vermogende burger van het departement met een jaarinkomen van 125.000 livres (fig. 1). Hij bezit op het St.-Michielsplein te Gent een weelderig hôtel (2). We bevinden ons hier dus niet in het gezelschap van iemand die zich uit haat tegen de bezittende klasse tot het nieuwe ideeëngoed bekeert, noch uit jaloezie, noch uit bezitsdrang. Het is juist dat illusies hem toen nog konden vergeven worden. Parijs was wel het schouwtoneel geweest van woelige gebeurtenissen, maar de bloedige terreur zoals die te Lyon en te Nantes, hadden nog niet plaats gehad. Zeker, de koning was aangehouden en men sprak van zijn proces, maar dat ging de Belgen niet aan en interesseerde hen ook niet, gezien zij nooit zijn onderdanen geweest waren, die daarenboven nog maar enkele maanden tevoren tegen hun eigen wettelijke vorst in opstand gekomen waren. Tenslotte had de Conventie verklaard af te zien van elk bezitsrecht op de veroverde gebieden en de manifesten van Dumouriez uitgesproken te Valenciennes en Mons beloofden de Belgen vrijheid en riep hen op binnen de kortste keren een door het volk verkozen regering te vormen en dit zonder de minste Franse tussenkomst.

De psychologie van Hopsomere schijnt eigenaardig. Hij is leerling geweest bij de Jezuïeten of de Augustijnen, de enige twee orden die gedurende zijn jeugd onderwijs verstrekten te Gent. Hij is leerling geweest aan de Leuvense universiteit tot 1777 waar het ultramontanisme (3) regel was en waar hij de discussies moet meegemaakt hebben over het Fébronianisme (4) maar dat toen nog niet te lijden had van de maatregelen van Maria-Theresia en vooral Jozef II. Zijn vorming is door en door christelijk geweest en zijn anticlericalisme is enkel te verklaren door een intellectuele evolutie door de lectuur van Franse (filosofische) werken, ook het gedachtengoed

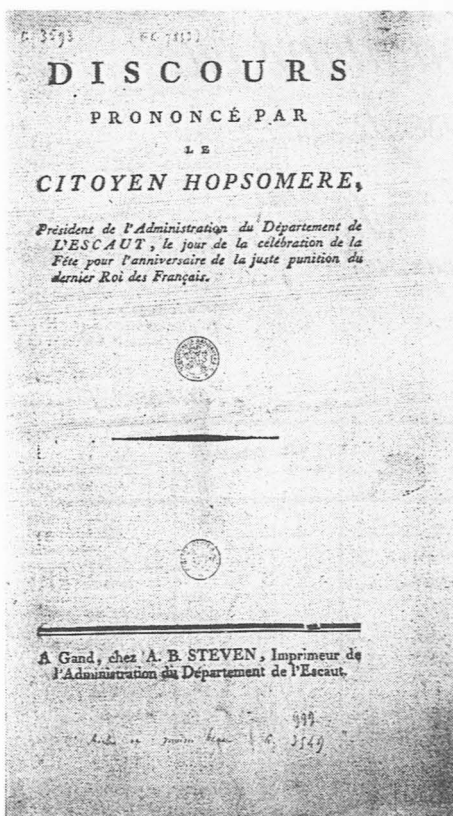

Fig. 2. "Redevoering door burger Hopsomere, voorzitter van de Administratie v.h. Scheldedepartement, de dag v.d. viering v.h. feest van de verjaardag van de juiste en rechtvaardige bestraffing van de laatste Franse koning." (R.U.G. G. 3593) Niet gedateerd.

hogergenoemde conventie te Gent en niet te Brussel zou gevestigd worden. Hij verwelkomde met groot enthousiasme het decreet van 15 december 1792 dat nagenoeg het hele land onder het gezag van de commissarissen van de Conventie stelde en daarmee het oorspronkelijke plan van Dumouriez en zijn onafhankelijkheidsbeloften reeds voor een groot deel de kop indrukte. Hij nam deel aan de manifestatie in de St.-Baafskathedraal (7) in de loop van dewelke de gehechtheid van de stad Gent aan Frankrijk gevraagd werd. Hij achtte zich hierdoor geenszins gecompromiteerd en daardoor emigreerde hij ook niet na de Franse nederlaag te Neerwinden (8) en verheugde zich openlijk over de terugkeer van de Fransen na de overwinning te Fleurus (9). Toen hij benoemd werd als lid van de stedelijke administratie, manifesteerde hij zijn burgerzin door zijn bijdrage aan de

van het advocatenmilieu speelde een rol en uiteindelijk eerst de ontgoochelingen, daarna de woede over de politiek van Vander Noot en van Eupen (5). Hopsomere is een haatdragend Vonckist - zoals zovelen van zijn landgenoten - en ziet geen ander heil voor zijn land en zijn ideeën dan de Franse interventie die hij dan ook dadelijk en met volle overtuiging steunt.

Onmiddellijk na het binnentrekken van de Fransen, sluit hij aan bij de "Club des Amis de la Liberté et de l'Égalité" (6). Toen er sprake was van de benoeming van 60 tijdelijke vertegenwoordigers van de stad Gent bij de Belgische Nationale Conventie die in België het wettelijk gezag moest gaan uitmaken maar die nooit het daglicht zag, stelde Meyer, die niets aan het toeval overliet, op eigen houtje de lijst van deze vertegenwoordigers op en plaatste daar ook Hopsomere bij, wat bewijst dat zijn revolutionaire ideeën welbekend waren. Het is hij die zal uitgekozen worden om naar het hoofdkwartier van generaal Dumouriez te Luik te gaan om te bepleiten dat de zetel van deze

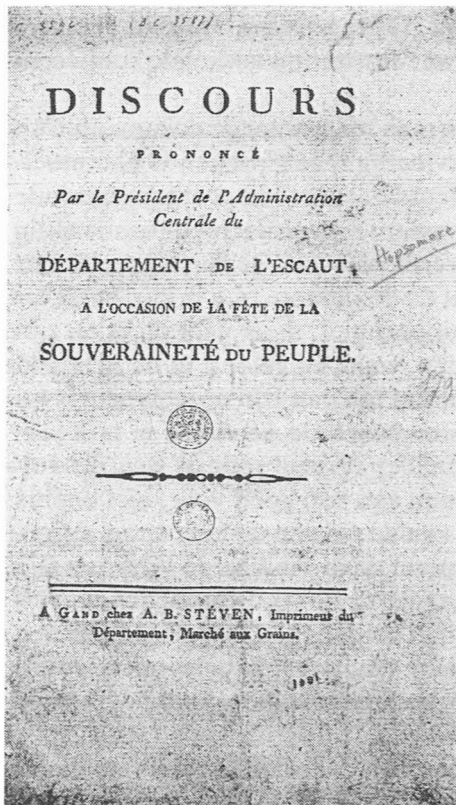

Fig. 3. Redevoering door de voorzitter van de Centrale Administratie v.h. Schelddepartement (Hopsomere) ter gelegenheid van het feest van de Volkssouvereiniteit (R.U.G. - G. 3592) - Niet geda-teerd.

verplichte lening, die bepaald was op 2.000 livres, uit eigen beweging te verhogen tot 4.000 livres. Hij stelde voor het "Comité de Salut Public" (10) een schrijven op waar-bij hij van zijn gehechtheid van de stad Gent aan Frankrijk blijk gaf. Hij ging deze afgeven en verdedigen te Parijs. Toen de "Administration centrale et supérieure de la Belgi-que" (11) opgericht werd, vertegenwoordigde hij er vanaf 10 juni 1795 de stad Gent (Fig. 2 en 3). Na de staatsgreep van Fructidor (12) orga-niseerde hij op de Kouter een grote manifestatie die hij zelf voorzat en tijdens dewelke hij "une haine éter-nelle à la royauté" zwoer (13).

Regeringscommissaris Bouteville gaf als volgt verslag aan de "Mini-stre de la Police générale": "Le citoyen Opsomere m'a tout à la fois frappé par son extérieur simple et modeste et par la sagesse et l'excel-lence de ses principes" (14).

Na een eerste nederlaag bij de verkiezingen van het jaar V (15) werd hij uiteindelijk dank zij de te duchten intimidaties van Du Bosch "Commissaire du Directoire exé-

cutif" (16) van het Schelddepartement en misschien door het effect van de corruptie verkozen in de Raad der Vijfhonderd (17). De commissaris van het Directoire schreef over hem naar de Minister van Binnenlandse Zaken: "Hopsomere, administrateur du Département, il est impossible de trouver un patriote plus prononcé; probité et moralité au dessus de tout soupçon" (18). Daar hij voorstander was van de staatsgreep van 18 brumaire (19), werd hij tot lid benoemd van het Wetgevend Lichaam waarin hij zou zete-len tot 1803, datum waarop hij naar Gent terugkeerde en geen enkele func-tie meer in de administratie van het Consulaat of het Keizerrijk bekleedde. Hopsomere vergat nooit dat hij Gentenaar was. Met de hulp van Van Hul-them stichtte hij de plantentuin en de universiteitsbibliotheek in de lokalen van de Baudeloo-abdij en het was met energie dat hij voor de Raad van Vijfhonderd de zaak van de St.-Pieterskerk bepleitte, die van de vernieling

gered werd door Van Hulthem en dank zij Hopsomere “Musée départemental” werd en het statuut bekwam van “Institution nationale confiée au Département de l’Escaut” (20).

A posteriori een oordeel vellen over een man, daar waar de documenten en getuigenissen mekaar dikwijls en overvloedig tegenspreken is een moeilijke zaak, vooral als de betrokkene geleefd heeft in een overgangperiode van de geschiedenis. Men kan van Hopsomere zeggen dat hij onbaatzuchtig was. Hij had daar eigenlijk geen grote verdienste aan, gezien hij reeds zeer vermogend was. De oprechtheid schijnt de dominante trek in zijn karakter te zijn. Hij doet geen toegevingen, schippert niet, maar gaat recht op zijn doel af en dit onder alle omstandigheden, want hij gelooft in de juistheid van de principes die hij verdedigt. Door het feit van zijn oprechtheid is hij loyaal : hij vleit nooit; noch de autoriteit, noch de personen in hun verschillende hoedanigheden. Hij heeft een diep respect voor de wet, die volgens de principes van Rousseau komende van een goed volk, niet anders dan goed kan zijn en de uitdrukking is van de wil van de hele natie. Bijgevolg is hij overtuigd dat de klerus en vooral de monniken de vijanden zijn van de Republiek en, zonder een aanhanger te zijn van vervolgingen, verheugde hij zich over de afschaffing van de Tienden (21) aangezien hij er een mogelijkheid in zag de kerk te verzwakken. Het was zeker niet om de zware last die op de landbouwgemeenschap woog te verzachten dat hij deze daad stelde, want hij was geen sociaal wezen.

Hopsomere heeft slechts weinig gemeen met Van Hulthem, Van Wambeke, Graham, De Caigny, de Graeve of Du Bosch - die geen Gentenaar is -. In de waaier van Gentse revolutionaire figuren neemt hij een aparte plaats in. Maar door de plaats die hij in Gent bekleedde, het fortuin waarover hij beschikte, het prestige dat van zijn functies uitging, is hij voor velen een toonbeeld geweest. En dat was de reden waarom hij gevaarlijk was.

Fernand LELEUX

“Figures révolutionnaires gantoises.”

Vertaling, verklarende nota’s
en documenten Eddy LEVIS

NOTEN

- (1) Vertaling : “De inwoners van het Schelvedepartement die van een aanzienlijk fortuin genieten”.
- (2) Op de plaats van de vroegere garage Ford - Plasman en de huidige Volksdeposietokas.
- (3) Zie voetnoot nr. 9 van deel I : “Revolutionaire Gentse Figuren”.
- (4) Fébronianisme : Dit is de leer die Johann Nikolaus von Hontheim, een Duits Rooms-katholiek kanonist (°Trier 27-1-1701, †Montquentin in Luxemburg op

2-9-1790) onder het pseudoniem Justinus Febronius publiceerde in zijn "Statu Ecclesiae deque legitima potestate Romani Pontificus" in 1763, die de leer bevatte over de verhouding paus-bisschoppen. Hij studeerde o.m. te Leuven, waar hij beïnvloed werd door de oud-katholieke theoloog Z.B. van Espen. In 1748 Wijkbischop van Trier. In 1764 werd het Febronianisme door paus Clemens XIII veroordeeld. In 1778 herriep hij onder druk zijn leer, maar zijn latere geschriften (m.n. Commentarius in suam retractationem, 1781) tonen aan dat zijn inzichten weinig veranderd waren. Hontheim betoogt dat de pausen in de loop der tijden allerlei machten hebben geësurpeerd. Hij stelt dat het oppergezag in de kerk berust bij het gelovige volk en dat de uitoefening van dit gezag toekomt aan de dienaren van de kerk, de bisschoppen. Alle bisschoppen bezitten gelijke macht. Dit betekent niet dat Hontheim het primaatschap loochent; hij erkent dat het primaatschap voor de kerkelijke eenheid onontbeerlijk is, dat het door Christus werd ingesteld en dat de vroegere kerk de bisschop van Rome als primaat beschouwde. Met uitzondering van het primaatschap, bezitten evenwel alle bisschoppen dezelfde macht als de paus, die slechts primus inter pares (de eerste onder zijns gelijken) is. Uit deze episcopale visie vloeit de conciliaire theorie voort, volgens welke de paus ondergeschikt is aan het algemeen concilie, waarvan de definities slechts algemeen geldend zijn wanneer zij de opvattingen van het universele gelovige volk uitdrukken. Hontheim verzocht paus Clemens XIII vrijwillig afstand te doen van de machten die het pausdom zich in de loop der geschiedenis op onrechtmatige wijze heeft toegeëigend en riep de wereldlijke vorsten op, zo nodig, hulp te verschaffen met het oog op het herstel der oorspronkelijke kerkorde. Het Febronianisme beantwoordde dus aan de toenmalige anti-pauselijke stromingen.

- (5) De opstand was eigenlijk voorbereid en uitgevoerd door de vooruitstrevende Jan Frans Vonck, een bescheiden en geletterd man, die niets had van een volksmanier, en zijn aanhangers. Toch gelukte het Van der Noot, het hoofd van de uiterst behoudsgezinde Statenpartij, zich van deze geslaagde omwenteling meester te maken. De meeste vrijwilligers hadden nochtans niet de wapens opgenomen om in alle gewesten de verouderde voorrechten van een handvol abten en edelen, die niet eens gans de geestelijkheid en de adel billijk vertegenwoordigden, en van de besturen en de ambachten van een paar grote steden in ere te zien herstellen. Dit was nochtans wat de Brusselse advocaat Van der Noot en zijn aanhangers, de "Statisten" of "Staatsgezinden", wensten. Vijanden van elke hervorming, wilden zij de verouderde Gewestelijke Staten ongewijzigd in leven houden. Zij werden gesteund door de grondbezitters, vooral geestelijkheid en adel en de kleine patroons en winkeliers der ambachten, die in de omwenteling een middel zagen om hun egoïstisch en afstands corporatief monopolie te heroveren. De meesters der ambachten achtten het ogenblik gekomen om zich te wreken op de nieuwe nijverheid en de groothandelaars, die door de Oostenrijkse regering beschermd werden. Dank zij de economische crisis van 1789 viel het de kleine patroons niet moeilijk de arbeiders en de werklozen in het harnas te jagen tegen groothandelaars, bankiers, advocaten en geletterden die Vonck steunden. In deze omstandigheden was het voor de vooruitstrevenden zeer lastig nog langer een aanzienlijk deel van de gewone bevolking achter zich te krijgen. De bevoorrechten eigenden zich dus de revolutie toe : zij keerden terug naar het verleden en traptten de Vonckisten nog eens goed na. Men begrijpt dan ook hun machteloze woede en haat tegenover deze hen geleverde rotstreek.

- (6) vertaling : “Club van de vrienden van Vrijheid en Gelijkheid”.
- (7) Zie “Ghendtsche Tydinghen” jg. 1987 “Republiek en symboliek” blz. 290.
- (8) Neerwinden : Belgische landelijke gemeente aan de taalgrens en de Kleine Gete in Haspengouw, nu gefusioneerd met Ezemaal, Eliksem, Laar, Overwinden en Wange. In 1793 versloegen de Oostenrijkers er de Fransen onder Dumouriez.
- (9) Fleurus : Belgische gemeente ten noorden van Charleroi in de provincie Henegouwen. In 1794 werden de Oostenrijkers onder leiding van Saksen-Coburg er verslagen door Jourdan.

Fig. 4. Lid v.h. “Directoire”.

- (10) Comité de Salut Public : Werd opgericht door de Conventie van 6 april 1793 op aandringen van Danton. Het concentreerde volledig de uitvoerende macht. Robespierre en zijn vrienden verwierven er de meerderheid in juli. Het Comité manifesteerde naar binnen toe een onverbidde gestrengheid tegenover de tegenstanders van de Conventie en droeg bij tot de bloedige terreur tegenover de vijanden van de revolutie in eigen rangen. Naar buiten toe echter slaagde het er in, samen met Carnot, het leger te organiseren dat Frankrijk voor vreemde invasies moest behoeden. Het Comité de Salut Public werd afgeschaft bij de oprichting van het Directoire op 27 oktober 1795 (Fig. 4).
- (11) vertaling : “Centrale Hogere Belgische Administratie”.
- (12) Fructidor : van het Lat. “fructus”, vrucht en het Grieks “doron”, gift of gave. Het was de 12e maand van de republikeinse jaartelling. 18 of 19 augustus tot 16 of 17 september. Hier wordt bedoeld de staatsgreep van 18 fructidor jaar V of 4 september 1797.
- (13) vertaling : “een eeuwige haat tegen het koninkdom”.
- (14) vertaling : “Burger Hopsomere is mij bijzonder opgevallen door zijn eenvoudig en nederig uiterlijk en door de wijsheid en de uitmuntendheid van zijn principes”.
- (15) jaar V : 1797
- (16) vertaling : “Commissaris van het uitvoerend Directorium”.
- (17) Zie voetnoot nr. 2 in deel I over “Revolutionaire Gentse figuren”.
- (18) vertaling : “Het is onmogelijk een beter en meer uitgesproken patriot te vinden, waarvan de rechtschapenheid en de zedelijkheid boven alle verdenkingen staan dan bij Hopsomere, administrateur van het departement”.
- (19) brumaire : Van het Fr. “brume”, nevel of mist. Tweede maand van de republikeinse jaartelling; van 22 oktober tot 20 november.
Op 18 brumaire jaar VIII (9 november 1799) pleegde Napoleon een staatsgreep waardoor hij het Directoire afschafte en zichzelf tot eerste consul uitriep.
- (20) vertaling : “Nationale Instelling gewijd aan het Scheldedepartement”.

- (21) Tienden of Tiendrecht : Het recht om een evenredig deel, meestal 1/10 te heffen op het tiendplichtig gewas van land dat bij een ander in gebruik is, of van de jongen van daarop gehouden tiendplichtige dieren. Het is van Oudtestamentische oorsprong en werd geïnd ten behoeve van de eredienst. De concilies der Rooms-katholieke kerk hebben de gelovigen de verplichting opgelegd tienden te geven aan de kerk. Op allerlei wijzen raakten tienden ook in wereldlijke handen. Later zette men deze tienden om in een equivalent van geld. Het was dus in hoofdzaak een belasting die aan de klerus diende betaald te worden door de plattelandsbewoners.
- (22) Men merkt dat de schrijfwijze dikwijls foutief is. Hopsomere komt hier als rijkste man van het Scheldedepartement te voorschijn. Het is wel belangrijk te onderstrepen dat het hier gaat om een administratief werkdocument opgesteld door een bureau van functionarissen. Het is niet gedateerd, maar men mag bijna met zekerheid stellen dat het niet te laat in de Franse periode moet gesitueerd worden, daar Lieven Bauwens - hier geschreven als "Livin" - een inkomen moet gehad hebben dat zeker de hierop vermelde 40.000 livres ver oversteeg. (Archives nationales - Parijs - Département de l'Escaut. A5 IV 1052 blz 29) Het voorblad is afgestempeld : "Empire Français - Direction générale des Archives".
-

VRAAG EN ANTWOORD

Op de vraag van de Heer **Rudy Van Elslande** (Gh. T. 1988 - Nr. 1 - p. 59) ontvingen wij het volgende antwoord van de Heer **Jean Eeckhout** :

Door de heer Rudy Van Elslande werd een vraag gesteld betreffende twee bekers, werk van het huis Bourdon Wolfers te Gent, en aangekocht door mevrouw Ernest Delaruye.

Deze laatste was de echtgenote van een bekende hofbouwer uit Ledeberg, wiens herenhuis, met witte en groene gevelstenen, gelegen was te Ledeberg, Brusselsesteenweg, links uit de richting Gent.

De heer Ernest Delaruye was de zoon van hofbouwer Lieven Delaruye, wiens naam nog steeds gedragen wordt door een straat in Ledeberg, en die zelf een belangrijk hofbouwer was.

Mevrouw Erneste Delaruye was de zuster van wijlen de heer Leopold Soenens, eerste Advokaat-Generaal bij het Hof van Beroep te Gent en vervolgens eerste voorzitter van het Hof van Cassatie te Brussel.

Het echtpaar Delaruye-Soenens had twee kinderen, alle beide overleden : een zoon, Gervais, Magistraat, en een dochter die met een hofbouwer Declerck, Brusselsesteenweg te Melle huwde en die, na het overlijden van haar echtgenoot, naar Canada uitweek samen met haar kinderen.

Wat Bourdon-Wolfers betreft, zouden heel waarschijnlijk inlichtingen kunnen verstrekt worden, hetzij door de heer Bourdon, zoon van wijlen